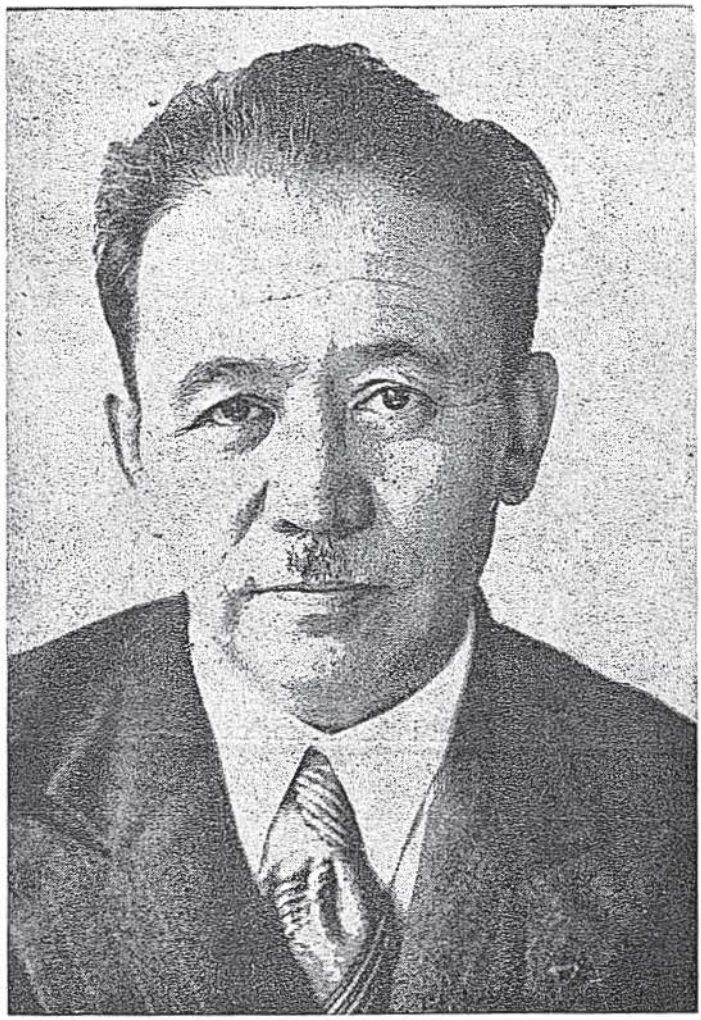
KUBBEALTI

AKADEMİ MECMÛASI

Yıl : 6 Ocak 1977 Sayı : 1

ABDÜLKADİR İNAN (1889 - 1976)

Kendisinden yazı istenmek üzere yazılan mektuba verdiği (28.12.1973) cevâbın, hastalığından ve yaşının seksen altıya ulaştığından bahsettikten sonra, mecmûa hakkındaki düşüncesini gösteren kısmı :

... Ara sıra eskiden yazmış olduğum ufak tefek şeyleri neşredebiliyorum.

«Kubbealtı» mecmûamıza yarayacak bir şey bulamıyorum. Cenâb-ı Hak yine bir müddet ömür ve sağlık verirse «Kubbealtı» dergisinde hiç olmazsa bir yazımın çıkmasını arzu ediyorum.

ÖLENLERİMİZ:

ABDÜLKADİR İNAN

(29 Kasım, 1889 — 1 Ekim, 1976)

F. A. TANSEL

Memleketimiz, Türkoloji'nin hemen hemen bütün kollarında eserler veren, eşine az rastlanılır büyük bir ilim adamını, Abdülkadir İnan'ı da, 1 Ekim, 1976'danberi kaybetmiş bulunuyor. Onun yarım asırdanberi sürüp giden, sağlam temellere dayanmış köklü çalışmaları, yalnız Anadolu'yu değil, bütün Türk sâhalarını içine almakta idi; bu yüzden, onun yokluğu, memleketimiz kadar, Türk dünyâsı için de büyük kayıp sayılır.

Sibirya demiryolu çevresindeki Çelebî Başkurtları'ndan Ulu Katay Boyu'nun Gāzî Börü Kolu'ndan muhâfazakâr, köklü bir âile soyundan gelen Abdülkadir İnan, 29 Kasım, 1889'da, Başkurdistân'ın Çıgay köyünde, İmam Mustafa ile Zekiye Hanım'ın evlenmesiyle doğmuştur; göbek-adı Fethülkadīr'dir.

Düzenli bir öğrenim hayâtı olan Abdülkadir İnan, ilk tahsilini Rus-Başkurt'ta, Çıgay'da açılan Usûl-i Cedīde mekteplerinde tamamladıktan sonra, Troitsk'deki Resûliyye mektebine sekiz yıl, aynı mektebin yüksek kısmına iki yıl devâm etmiş, 1914'de Yüksek Öğretmen Okulu'ndan me'zûn olmuştur. 1915'de, **"Bütün Rusya Müslümanları'nın Mahkeme-i Şer'iyye Kurulu**

huzûrunda din ilimlerinden imtihan vererek Müderris ünvân ve şehâdet-nâmesini almış, 1915-23 yılları arasında muhtelif okullarda öğretmenlik yapmıştır. Başkurdistân'daki hocalığı sırasında, Rus istilâsı dolayısıyle başlatılan Başkurdistân millî mücâdelesine katılmış, iki yıl kadar sonra, 1919'da, Başkurdistân Maârif Vekâleti'nin İlim Hey'eti'ne Baş-a'zâ seçilmiştir. 1919-20'de, çalıştığı Petrograd kütüphânelerindeki Türklük'le alâkalı eserleri Başkurdistân'a götüren A. İnan'ın, 1921'de Taşkend'deki Kazak-Kırgız ortaokulunda, Abdülkadir Cılkıbay (Yılkıbay) adıyle müdürlük ve öğretmenlik ettiğini, bir süre sonra, Yese şehrindeki yedi sınıflı bir İlkokul'a Kazak öğretmeni sıfatıyle ta'yin edildiğini, bir başka adla, bir başka okulda târih öğretmeni olarak kısa süre çalıştığını da bilmekteyiz [1].

Abdülkadir İnan, Birinci Cihan Harbi sırasında, 1917'de başlatılan Başkurdistân millî mücâdelesine katılan gençlerdendi. 17 Kasım, 1917'de Başkurdistân istiklâline kavuştuktan [2] sonra da millî mücâdelelere, Enver Paşa'nın Türkistân hareketine de katılmıştı.

---

1 Hikmet Tanyu, **Abdülkadir İnan'ın Hayâtı** (Abdülkadir İnan, **Makâleler ve İncelemeler**, Türk Târih Kurumu Yayınları'ndan, VII. Seri, Ankara, 1968, Türk Târih Kurumu Basımevi, s. XV-XVI). Bu yazı, A. İnan'ın ölümü dolayısıyle **Türk Kültürü**'nde de basılmıştır (Yıl — XV., nu. 169, Kasım, 1976, s. 10. v.d.). **Türk Ansiklopedisi**'ndeki **İnan, Abdülkadir** maddesi, bir târih rakamının düzeltilmesi (Bk., aşağıdaki not — 14), ba'zı ifâde farkları dışında ilkinin aynıdır. Aşağıdaki birkaç notta bu yazı dolayısıyle kaydedilen sayfa numaraları ilk basımına âittir.

2 Zeki Velîdî Togan, **Hâtıralar — Türkistân ve Diğer Müslüman Doğu Türkleri'nin Millî Varlık ve Kültür Mücâdeleleri,** İst., 1969, Tan Matbaası, s. 266, 281. Bu hâtıralar, bir bakıma zamân sırasına göre tertîb edilmiştir; çok def'a, aynı zamânda geçen hâdiseler arasında, onunla ilişiği bulunan geçmiş ve gelecek zamâna âit hâdiselere, muhtelif kimselerin hayâtlarına dâir bilgilere, v.b. şeylere sayfalarca yer verildiğini görürüz. Bu yüzden, hayâtının ba'zı safhaları Z. V. Togan'la birleşik olan A. İnan'ın hâltercemesine âit mühim, hakkında yazılanlarının ba'zı eksiklerini tamamlayan, ba'zı yanlışların düzeltilmesine yarayan malzemeyi elde etmemiz, hâdiselerin zamânını tesbit işi kolay oldu denilemez. Bu 643 sayfalık eserde, yer yer faydalandığımız şeylerin, tekrar gözden geçirilmek istenildiği takdirde kolayca bulunabilmesi için sık-sık not verme zorunda kaldık.

1918'de, Millî Başkurt Hükûmeti'nin Başkurt kıt'aları Ruslar tarafından basılarak dağıtılmış, Ural ve Garbî Sibirya'da Başkurtlar tekrar ayaklanıp iki fırka teşkîl etmişler, hükûmet yine Orenburg'a girmişti. Kazak-Kırgız kıt'alarının da dâhil olduğu bir Başkurt Kol-ordusu teşekkül etmişti. "O sırada, Almanlar'ın Ukrayna ve Kafkasya'da ilerilemesinden ürken İngilizler, Ural cihetlerinde,, böyle millî bir ordunun bulunmasını istemedikleri için dağıtılmasını uygun bulmuşlar, bu istek dolayısıyle General Kolçak, bu hükûmet ve orduyu tanımadığını i'lân etmiştir. 1919'da Beyaz Ruslar çekilince, Kızıl-ordu tarafından çevrilmiş olan "Başkurdistân Hükûmeti, ordusunu ve dâhilî işlerde muhtâriyyetini muhâfaza etmek şartı ile, Sovyetler ile sulh akdetmiştir, (19 Şubat, 1919). Bundan sonra Orenburg merkez olmak üzre Başkurt ve Kazaklar birleşmek için teşebbüslerde bulundularsa da, bu mürâcaat,, reddolunmuş, Kazakistân için Orenburg, Başkurdistân için de İsterlitamak şehri merkez ittihâz edilmişti. Türkistân'daki, Sovyetler aleyhine, Enver Paşa'nın da katıldığı Basmacılar hareketi sırasında Başkurdistân tam olarak Sovyet idâresine geçmiş, ordusu dağıtılmıştır [3].

Enver Paşa'nın Basmacılar'a katıldığını haber alan, Zeki Velîdî'nin de dâhil bulunduğu Türkistân Millî Birlik Komitesi a'zâları ona yardım etmeğe, bu cemiyet adına çalışan, gizlenen a'zâların da Basmacılar'a katılmasına karar vermişlerdi. Zeki Velîdî'nin, 1921 yılı başlarındaki bu hâdiselerden bahsederken kaydettiği şu cümleler Türkistân Millî Birlik Komitesi'nin gizlice çalışan a'zâlarından birinin de Abdülkadir İnan olduğunu anlatır: "... Bu herc-ü merc arasında eski arkadaşım Abdülkadir İnan ve başka arkadaşlar, Kazakistân'dan Semerkand'a ve oradan da Karakul Bey'in yanına geldiler. Abdülkadir (Fethülkadîr), 1920'de Başkurdistân'dan kaçtıktan sonra Kazakistân'da, bi'l-hâssa Arka denilen Orta-Kazakistân'da dolaşmış ve hep cemiyetimizin işini görmüştü. Şimdi onun benim yanıma gelmesi, benim için bir destek oldu.,, 1921 yılı başlarında Enver Paşa Zeki Velîdî'ye, ayrıca adı geçen cemiyete, iki-üç

3 Z. V. Togan, **Başkırt** mad., **İslâm Ansiklopedisi**, 15. cüz. İst., 1943, s. 332.

adamıyle birer mektup yollamış, Kazakistân ayaklanma hareketine-katılmak için bu gelenlerin yanlarına asker verilerek o taraflara gönderilmesini emretmişti. O aralık gelen A. İnan'dan ve Kazakistân temsilcilerinden, böyle bir isyân hareketi yaşatmanın imkânsızlığını öğrenmişlerdi. A. İnan ve arkadaşları, bu yüzden, Enver Paşa'dan yeni bir emir gelinceye kadar bir süre, veyâ devamlı olarak Z. Velîdî'nin, veyâ Açıl Bey'in yanında kalmağa karâr vermişlerdir [4].

Türkistân Millî Birlik Komitesi, yedinci toplantısını, 18 Eylûl, 1922'de Taşkend'de gizli yapmıştı. Bu sırada, 4 Ağustos, 1922'de, Ruslar'la savaşta, Belcivan'dan yedi-sekiz km. uzaklıktaki Çeken köyünde Enver Paşa'nın şehit düştüğü haberi henüz açığa vurulmamıştı [5]. Bu toplantıda, "Türkistân da'vâsını, artık Rusya'nın iç mes'elesi olmaktan çıkarıp, milletler arasında bir da'vâ şekline sokmak yoluna gidilmesi, Türkistan millî da'vâsını Rusya'nın dışında temsîl etmek lüzûmu,, alınan başlıca kararlardandı; Zeki Velîdî'nin Türkistân'da kalmayıp, İrân, Efgânistân, Hindistân yoluyle Avrupa'ya gitmesi, Türkistân Millî Birliği'nin merkezinin, Çokay-oğlu Mustafa'nın da celbiyle dışarıda kurulması gerekli olduğu kabûl edilmişti [6]. Z. Velîdî 24 Ekim'de Taşkend'den ayrılmış, dört gün Semerkand'da kalmış, 18 Kasım'da at üzerinde Aşk-Âbâd'a gelmiştir; "Arkadaşım Fethülkadîr de 8 Aralık'da Aşk-Âbâd'a gelmiş. O, İrân, Efgânistân, Hindistân, Avrupa ve Türkiye seyahatlerini benimle birlikte,, yapacaktı diyor [7].

A. İnan, 21 Şubat, 1923'de, Z. Velîdî ile İrân'a hareket etmiş, 28 Şubat'ta Mehmed-Âbâd'a, 12 Mart'ta Meşhed'e gelmişlerdi. Meşhed'deki vakitlerinin çoğu, Rusya Müslümanları'nın vaziyetini aydınlatma maksadıyle topladıkları malzemeyi düzenlemekle geçmiş, hazırlanması ancak 15 Nisan'da tamamlanan muhtıraların birer nüshasını Ankara'ya, Paris'te Mustafa Çokay-oğlu'na gönderdikten sonra, 20 Nisan'da Meşhed'den ayrılmışlardı [8]. 24 Nisan, 1923'de Efgān sınır kal'ası Kâfir-Kal'a'-

4 Z. V. Togan, **Hâtıralar**, s. 396, 404.
5 Aynı eser, s. 444-45, 456.
6 A.e., s. 447.
7 A.e., s. 449-50, 455.
8 A.e., s. 468-71, 478, 484.

ya, 26 Nisan'da Herat'a gelmişler, bu seyahatleri beş ay sürmüş, 24 Eylûl, 1923'de Kâbil'den Hindistân'a hareket etmişlerdi. Beş hafta kaldıkları Hindistân'dan, 1 Kasım'da, Avrupa'ya gitmek üzre ayrılmışlardır [9].

Bir süre İzmir'de, dört gün İstanbul limanında kalan, tekrar İzmir üzerinden, bir şileple, 20 Aralık'ta Marsilya'ya, buradan Paris'e varan bu iki arkadaş, 15 Şubat, 1924'de, Paris'ten ayrılıp Berlin'e geçmişlerdi [10]. Türkiye'ye gelmek için Berlin'den yola çıkmaları, 12 Mayıs, 1925'dedir; bu yolculuk sırasında Budapeşte, Bükreş, Köstence'de birkaç gün kaldıkları için, İstanbul'a 20 Mayıs'ta gelebilmişler, böylece, birbuçuk yıl süren Avrupa seyahatleri sona ermiştir [11].

12 Aralık, 1340 (1924) târihli **Ta'limât-Nâme** ile kurulan Türkiyât Enstitüsü, 1926 yılından i'tibâren husûsî büdceye mâlik olmuş, hakîkî çalışmaları ancak bu târihte başlamıştır; Fuad Köprülü'nün kurduğu, Müdür'ü bulunduğu bu ilim müessesesine A. İnan asistan olarak alınmış [12], Türk Dili Tedkik Cemi-

9 A.e., s. 484-85, 516.

10 A.e., s. 536, 547.

11 A.e., s. 595-600. Hikmet Tanyu'nun yazısında, "Asya'daki Türkler'in yaşadığı muhtelif bölgeleri dolaştıktan sonra (1923), İrân (1923), Efgânistân (1923), Hindistân (1924)'dan Avrupa'ya, Marsilya'ya (1924) geçti; Paris'te, Berlin'de (1925) ilmî çalışmalarda bulundular. Nihâyet 1925 yılı Temmuz'unda İstanbul'a geldiler„ bilgisi verilmiştir (S. XVI). Bu târihlerden ba'zıları, Z. V. Togan'ın kaydettiği târihlere uymuyor; çünki Marsilya'ya, buradan Paris'e varmaları 1924' de değil, 1923 Aralık ayında; Paris'ten ayrılıp Berlin'e varmaları, 1925'de değil, 1924'dedir; İstanbul'a dönüşleri ise, 1925 Temmuz'unda değil, bu yılın 20 Mayıs'ındadır. Z. Velîdî, Asya ve Avrupa seyâhatine çıkmak üzre, 24 Ekim, 1922'de Taşkend'den ayrılıp dört gün kaldığı Semerkand'daki hayâtından bahsederken, "Taşkend'de, benim dış memleketlere gitmem kararlaştırılınca, dışarıda yapacağım neşriyât için, şahıs isimleri yazılmaksızın muntazam hâtıra tutmağa başladım„ dediğine göre (s. 450), bu hususta onun verdiği, ayı günü belli târihlerin gerçeğe daha uygun olduğu düşüncesindeyiz.

12 **İstanbul Dârü'l-Fünûnu Türkiyât Enstitüsü** adlı broşür (İst., 1931, Evkaf Matbaası, s. 3). **Türkiyât Mecmûası**'nda ilk çıkan yazılarından ilki Başkurdistânlı Abdülkadir (F. Süleyman), ikincisi Başkurdistânlı Abdülkadir (Fethülkadîr) imzâsıyledir (Birinci Cild, Ağustos, 1925, İst., Matbaa-i Âmire, 1925, s. 213-19: **Kitâb-ı Dede Korkut Hakkında**; s. 258-65: **Türk Kabile İsimlerine dâir**; ikinci ciltteki ya-

yeti Umûmî Kâtibi Rûşen Eşref, Maârif Vekili Reşid Gâlib'in resmî yazıları üzerine — istemeyerek — asistanlıktan isti'fâ etmiş, 6 Şubat, 1933'de, bu Kurum'da İhtisâs Kâtibi olarak çalışmağa başlamıştır. Bu yılın güzünde Atatürk tarafından kabûl edilen A. İnan, Kurum'un ertesi yıl te'sis edilen İlmî Komisyon ve Kılavuz Kolu Çalışmaları'nın a'zâsı olarak vazîfelendirilmiş, bu sıralarda Atatürk'ün takdir ve iltifâtlarını kazanmıştı. Atatürk, bu takdir ve iltifâtlarını fi'len de göstermiş, onun isteğiyle, Doğu Türk lehçelerini araştırıp bu sâhada ders vermek üzre, Dil ve Târih-Coğrafya Fakültesi'ndeki profesörlük vazîfesine 18 Ocak, 1936'da başlamış, 1944'de bu ünvân ve kadrosu kaldırılmış, 1955 yılına kadar, Okutman, Öğretim Görevlisi gibi ünvânlarla bu derslerine devâm etmişti; T. D. Kurumu'nda Baş Uzman olarak da çalışmakta idi. Buradan ayrıldıktan sonra, 1961'de Diyânet İşleri Başkanlığı Müşâvere Hey'eti'nde ilmî eserleri tedkik vazîfesine getirilen [13] A. İnan, **Halk Bilgisi** Derneği İstanbul Merkezi İlim Encümeni'nin, Türk Târih Kurumu'nun, Türk Kültürü'nü Araştırma Enstitüsü'nün, Kubbealtı Akademisi'nin de a'zâsı idi [14].

zılarında yalnız Abdülkadir (1926, s. 397, 444, 518); üçüncü ciltten başlayarak Abdülkadir İnan imzâsını kullanmıştır. Bk., aşağıdaki not — 24.

13 Hikmet Tanyu, aynı eser, s. XVII-XVIII. A. İnan'ın, Ahmed Caferoğlu'nun yayımladığı **Âzerbaycan Yurt Bilgisi**'ndeki yazılarında önceleri Abdülkadir imzâsının altında Türkiyât Enstitüsü Asistanı, veyâ Asistanları'ndan ifâdesini görürüz (Nu. 1, Ocak, 1932 — Nu. 15, Mart, 1933); sonraları, adının altında Türk Dili Tedkik Cemiyeti Kâtibi (Nu. 17, 18, Mayıs, Haziran, 1933); Türk Dili Tedkik Cemiyeti A'zâsı ifâdesi yer almıştır (Nu. 19-20, Temmuz-Ağustos, 1933 v.d.).

14 Hikmet Tanyu'nun yazısında, "1928 yılında birkaç arkadaşıyle birlikte **Halk Bilgisi Haberleri** dergisini yayımladılar„ denilmiştir (s. XVII); bu târih, **Türk Ansiklopedisi**'ndeki **İnan, Abdülkadir** maddesinde 1929'dur. Bu târihlerden ikincisi doğrudur: 1927 Kasım'ında kurulan, ilk hey'etini İshak Re'fet Z. Fındıkoğlu, İhsan Mahvî'nin teşkîl ettiği Halk Bilgisi Derneği, ancak bir cildi basılabilen **Halk Bilgisi Mecmûası**'nı neşretmiştir (Ankara, 1928); Müdür'ü Z. Fahrî'dir; A. İnan'ın bunda yazısı yoktur. **Halk Bilgisi Haberleri** adlı dergi, bu derneğin İstanbul merkezince çıkarılmıştır; ilk sayısından (1 Teşrinisânî, 1929) başlayarak birçok yazılarına rastlarız; ikinci sayısından i'tibâren, Abdülkadir imzâsının altında H.B.D. İlim Encümeni A'zâsı'ndan ifâdesini görürüz.

Abdülkadir İnan'ı, yazımızın başındanberi, maddî varlığıyle, Rus boyunduruğu altındaki Türkler'in istiklâli yolundaki mücâdeleleriyle, resmî işler arasında geçip giden hayâtıyle canlandırmağa çalıştık. Onu yaşatacak olan, benzerini birçok kimselerin hayât çizgilerinde de bulabileceğimiz bu maddî varlığı değil, ömrünün yarım asrını doldurup aşan ilmî çalışmalarıyle yoğurulan ma'nevî hayâtı, ölümsüzler arasında yaşatacak eserleridir.

A. İnan'ın ilk eseri, basılmamış bulunan, Salavat hakkındaki piyestir. 1919 güzünde evlenen Z. Velîdî, Başkurdistân'ın merkezi İsterlitamak'a gelince, Doğu Başkurdistân'dan Abdülkadir ile genç arkadaşları da buraya gelmiş, bir zenginin evinde misâfir edilmişlerdi; Z. Velîdî bu münâsebetle, "O, bu zamânda târihî kahraman Salavat hakkında bir piyes yazmakla meşgûldü,, bilgisini vermiştir [15]. A. İnan'ın, bunun dışında, basılmış on eseri vardır:

1. **Türkistân San'atkârları Loncası'nın Risâlesi, Halk Bilgisi Derneği, Türk Halk Bilgisine âit Maddeler — II.**, İst., 1929, 12 sayfa, 5 resim.

2. **Birinci Seyâhate dâir Rapor, Türk Halk Bilgisine âit Maddeler — IV.**, İst., 1930, İktisâd Matbaası, 68 sayfa.

3. **Türkoloji Ders Hulâsaları**, İst., 1936, İstanbul Devlet Basımevi, 100 sayfa.

4. **Güneş — Dil Teorisi Üzerine Ders Notları, Türkoloji — II.**, İst., 1936, İstanbul Devlet Basımevi, 84 sayfa.

5. **Moğollar'ın İçtimâî Teşkilâtı, Moğol Göçebe Feodalizmi,** Türk Târih Kurumu Yayınları'ndan, IV. Seri, Nu. II., Ankara, 1944, Türk Târih Kurumu Basımevi, VII+340 sayfa (Sovyet İlimler Akademisi Üyesi B. Y. Vladimirtsov'un **Die Soziale Verfassung der Mongolen** adlı, S.S.C. İlimler Akademisi yayınlarından, 1934'de Leningrad'da basılan eserinden dilimize çevrilmiştir).

6. **Târihte ve Bugün Şamanizm — Materyaller ve Araştırmalar,** Türk Târih Kurumu Yayınları'ndan, VII. Seri, Nu. 24a, Ankara, 1954, Türk Târih Kurumu Basımevi, VI+233 sayfa, 7 resim. II. Baskı, aynı yer, 1972.

15 **Hâtıralar,** s. 271, 274. Hikmet Tanyu'nun hazırladığı Abdülkadir İnan'ın Eserleri adlı bibliyografyada, bu piyesin ismi, Salavat Batır şeklinde tesbît edilmiştir (A.e., s. XXX.)

7. **Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Tercemeleri üzerinde Bir İnceleme,** Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları, **Kur'ân-ı Kerîm** Hakkında Umûmî Eserler Serisi — 1., Ankara, 1961, Türk Târih Kurumu Basımevi, 55 sayfa; kitabın sonuna, **Kur'ân-ı Kerîm** ve tercemesinin ilk cüz'ünün tıbkı basımı eklenmiştir.

8. **Hurâfeler ve Menşe'leri,** Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları, **Bâtıl İnanışlar Serisi — 1.,** Ankara, 1962, Nur Matbaası, 68 sayfa.

9. **Manas Destanı,** Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Türk Kaynak Eserleri, İst., 1972, Millî Eğitim Basımevi, VI+268.

10. **Makâleler ve İncelemeler,** Türk Târih Kurumu Yayınları'ndan, VII. Seri, Nu. 51, Ankara, 1968, Türk Târih Kurumu Basımevi, XXXVII+714 sayfa; 1 adet fotoğrafı.

Kaydettiğimiz bu eserlerden sonuncu, adından da anlaşıldığı gibi, muhtelif gazete ve dergilerdeki makâlelerinin toplanıp bir-araya getirilmesiyle hazırlanmıştır. Eserin meydana gelmesinde pek çok emeği geçen Saâdet Çağatay, **Önsöz**'ünde (S. XI-XIV), bu makâlelerin değeri, ehemmiyeti üzerinde durmuş, bizim de katıldığımız şu fikirlere yer vermiştir:

"Meslekdaşımız ve arkadaşımız Abdülkadir İnan'ın bu makâleler serisini ortaya koymakla, yalnız bir insanın, üzerinde bir ömür boyu çalışıp yarattığı eserlerini değil, aynı zamânda fikrî ve târihî hayâtımızın bir devrini de hakkıyle tanımış oluyoruz. Bu yazılar, kırk küsûr yıldanberi türlü dergilerde, türlü şartlar içinde, çeşitli okuyucu kitlelerine hitâbederek kaleme alınmış, millî konularımızın derinliklerini aydınlatmış, birkaç neslin gençlerine doğru yolu göstermeğe çalışmış olan millî kültürümüzün aynalarıdır. Konuların çeşitliliği ve derinliği bakımından, onun bir insan ve bir ilim adamı olarak nekadar geniş sâhalara gidebileceğini ve gençlere nekadar olumlu bir örnek olabileceğini de gösteren bu parlak çalışmalardır. Müellif, bu yazıların büyük bir kısmının maddî karşılığını almamış olduğu gibi, hiçbir zamân bunlardan menfaat aramamış, kendisinden önce hiç el sürülmeyen bu konuların, seçkin muhâtaba erişmesi onun tek arzusu olmuştur. Bu konular onun hayâtına girmiş, onu devâmlı çalışmağa sürüklemiş ve bu işlere gereken yardımcısı da, kendisinin geniş bilgisi ile birlikte, ancak, birkaç yabancı dil olmuştur.

"Bu yazıları zevkle okuyacak ve faydalanacak olan genç-

lere, bu konuları işleyip geliştirerek devâm ettirmek ve ileriletmek vazîfesi düşmektedir.„

Esere ancak, etnografya, folklor, destan, târih sâhasındaki yazılarının alındığı, başka mevzûlarda, en azından bunun kadar bir cilt tutacak yazılarının toplanılması gerekli olduğu mes'elesine de dokunan Saâdet Çağatay, **Önsöz**'ünde, eserin hazırlanmasında, başta Hikmet Tanyu olmak üzre, yardımı geçenlerden bahsetmiş, nasıl meydana getirildiği hakkında bilgi vermiştir.

Eserde, bu **Önsöz**'den sonra, Hikmet Tanyu tarafından yazılan, hazırlanan **Abdülkadir İnan'ın Hayâtı** (S. xv-xviii) ile, **Abdülkadir İnan'ın Eserleri** (S. xix-xxxvii) başlıklı kısımlar yer almıştır. Bu sonuncu bölümde, 1908-66 yılları arasında yayımlanan makâleleri senelere göre sınıflandırılmış; 273 makâlesinin bibliyografyası verilmiştir. Hikmet Tanyu'nun verdiği bilgiye göre, 1958'de, Saâdet Çağatay'ın başkanlığında kendisinin de bulunduğu hey'et tarafından, A. İnan'ın yardımıyle bu yıla kadarki bibliyografya tertiplenmiş, Saâdet Çağatay tarafından Almanca'ya çevrilerek **Central Asiatic Journal**'de yayımlanmıştır. Hikmet Tanyu'nun hazırladığı, üzerinde durduğumuz **Abdülkadir İnan'ın Eserleri** başlıklı bibliyografya, o zamâna kadar tesbît edilemeyenlere ek olarak, 1966'ya kadarkileri de içine almaktadır. Yine Hikmet Tanyu'nun kaydettiği gibi, şübhesiz, bunda da ba'zı yazıları eksik bulunmaktadır [16].

16 **Makâleler ve İncelemeler** 96 araştırmayı içine almaktadır; bunlar mevzûlarına göre sınıflandırılmış, **İçindekiler** kısmında, metinlerin neşri sırasında numaralanmamıştır; her makâlenin başında bibliyografya künyesi verildiğini görürüz. Hikmet Tanyu'nun çok emek harcayarak tesbît ettiği yazıların sayısı, 274'dür; bu sayıya, bir bölüm ayrılmaksızın makâleler arasında kaydedilen eserler de dâhildir. Bütün bu yazılar, basım yıllarına göre sınıflandırılmış, ay ve gün bakımından sıralı değildir; ay ve gün, çoğu kaydedilmediğinden, böyle bir sıralama mümkün olamazdı. Gerek bu bölümde, gerek araştırmaların eserde neşri sırasındaki bibliyografyaların ba'zıları künye bakımından eksiklikleri içine almaktadır; bu iki bibliyografyanın, ba'zan biribirini tutmadığı görülür: **Orta Türk Destanları ve Kırım**, eserde neşredilirken, **Emel Mecmûası**'nın 22, 29, 35'inci sayılarından alındığı (s. 76 v.d.), Hikmet Tanyu'nun hazırladığı bibliyografyada yalnız 29, 35'inci sayılar kaydedilmiş (nu. 44), bizim notlarımıza göre, 23. sayıda da yayımlanmıştır (1.XII. 1930, s. 256-58). Esere alınan

Abdülkadir İnan'ın Eserleri başlıklı bibliyografyayı göz önünde tutarak, onun, 1908'de Orenburg'da yayımlanan **Vakıt** gazetesinde basılan **Başkurtlar'da Toprak Mes'elesi, Başkurt Ulemâsı** adlı makâleleriyle, ondokuz yaşında iken yazı hayâtına başladığını söyleyebiliriz. 1908-21 yılları arasındaki yazılarını, yine Orenburg'da çıkarılan **Şûrâ, Başkurt** gazeteleri ile, Taşkend'de basılan **Akyol**'da neşrettiğini görürüz. İstanbul basınındaki ilk yazıları, Âzerî büyük fikir adamlarından Resûlzâde Mehmet Emin'in sâhip ve Müdür'ü bulunduğu **Yeni Kafkasya Mecmûası**'nda yayımlanmıştır; 1925'de İstanbul'a gelip yerleştikten sonra, **Türkiyât Mecmûası**'ndan başlayarak, **Hâkimiyet-i Milliye**, v.b., birkaç gazete dışında, memleketimizdeki ilmî mecmûaların çoğunda, ba'zan yurt dışındaki dergilerde de yazıları bulunmaktadır.

Târih, Edebiyat, Arkeoloji, Etnoloji, Folklor, Sosyoloji, Dil, v.b. olmak üzre, Türkoloji'nin her sâhasında eser veren A. İnan, kendini ilme vermiş, ciddî, metodlu çalışan büyük ilim adamlarımızın başta gelenlerindendir. O, mevzû'unu önceden

---

Dede Korkut Kitabı'ndaki ba'zı Motiflere ve Kelimelere âit Notlar (s. 173-90, **Ülkü**'nün alındığı sayıları, 50, 55, 60, 66, 74; krş., s. XXV, nu. 93, 99: Nu. 50, 53, 60, 74, 76); ilkinde 76. sayı gözden kaçtığı için, bu makâle dizisinin VI. kısmı kitapta yoktur. **İktisâdî bir Âdet; Sivas'ta Doğum Âdetleri (Halk Bilgisi Haberleri,** nu. 1, 10; 1 Kasım, 1929; 1 Ağustos, 1930); **Köy ve Köylüler** (Ülkü, nu. 35, Ocak, 1936) adlı araştırmalarının, tesbît ettiğimiz on eserinden birinin (Nu. 4) gözden kaçtığını söyleyebiliriz. Bütün bunları, çok değerli meslekdaş ve arkadaşlarım Saâdet Çağatay'ın başkanlığında, Hikmet Tanyu'nun da yardımıyle çok emek verilerek hazırlanan **Makâleler ve İncelemeler**'in ileride yapılacak ikinci baskısında faydasız olmayacağı düşüncesiyle yazmış bulunuyoruz. Aynı düşünce ile, A. İnan'ın, bu kitabın basımından sonra makâlelerinin bulunduğu ba'zı mecmûaların adını — dergimizin sayfa sınırlarını aşmamak için — yalnız basıldığı yıl ve sayısını veriyoruz: **Hayat Târih Mecmûası,** 1966, nu. 6; 1967, nu. 2, 8, 12. **Türk Folklor Araştırmaları,** 1967, nu. 211; 1970, nu. 249; 1974, nu. 295, 305; 1975, nu. 309; 1976, nu. 323. **Türk Kültürü,** 1976, nu. 166. A. İnan'ın ölümü üzerine, H. Tanyu'nun, onun hayâtı, eserleri hakkında **Makâleler ve İncelemeler**'in başında yer alan araştırmasının çok genişletilmiş olarak **Vakıflar Dergisi**'nin bu günlerde yayımlanacak son sayısında bulunacağını kendisinden öğrendiğimizi de haber verelim.

seçip, o sâhada yazılanları gelişi-güzel biribirine ekleyip, bunları ilmî yazı diye öne sürenlerden değildi; bir eserde alâkasını uyandıran bir bahsi, veyâ bir yazarın bir yazısını ele alıp onun fikirlerinin çevresine kapanıp birşeyler yazarak âlim geçinenlerden de değildi; ilimde artık iflâs eden böyle amatör çalışma yoluna girmemişti. Artık, dünyânın her yerinde kıymetini kaybetmiş böyle metodlarla değil, bol dokümana dayanarak, yüzlerce cilt kitap okuyarak eser vermiştir. Mevzûları, bu yolda çalışarak aldığı notlar sâyesinde kendiliğinden ortaya çıkmıştır; sekiz-on sayfalık bir makâlesinin, ba'zan, yüzlerce cilt okunarak alınan notlara dayandığı görülür. Bu yüzden, işlediği mevzûların kendine öz bir yanı bulunduğu, sürekli okuyup araştırmalarıyle elde ettiği orijinal malzemeye dayanan yazılarının, yeni bilgilerle yüklü olduğu görülür. **Al Rûhu Hakkında** başlıklı, Türk Mitolojisi'nde **Al**'a dâir, dolayısıyle **al, albastı, albız, almız, albası** kelimeleri üzerinde durduğu dokuz sayfalık makâlesinde kırka yakın eserden faydalanmıştır [17].

Türkoloji sâhasında yabancı memleketlerde neşredilenleri ta'kîbeden A. İnan, bunlardan, kendisinin üzerinde çalışmadığı mevzû'da olanlardan ba'zılarını dilimize çevirmiştir. Bunlara örnek olarak **Özbek Türk Mûsıkîsi, Türkmen ve Özbek Mûsıkîleri, Rus Matbûâtında Nâmık Kemal ve Eserleri** adlı yazılarını gösterebiliriz. [18] Bu gibi tercemeleri kadar, Türkiyât sâhasındaki yabancı dillerle, veyâ Türkçe yeni neşredilenleri haber verme, tanıtma düşüncesiyle yazdığı, ba'zıları tenkidli bibliyografya makâleleri ile de, bu yolda çalışanlara yardımcı olmaktadır.

A. İnan'ın, mevzû bakımından kendine öz araştırmalarından bir başkasını **Türkistân Millî Kahramanları** adlı makâle dizisi teşkîl eder. Yedi bölümü içine alan bu yazısında Ruslar'ın, Türkistân-Rusya muhârebeleri hakkındaki neşriyâtına, bunların mâhiyetine dâir kısaca bilgi verdikten sonra, Sıddık Töre, Ferganeli Alimkul, Abdülmelik Töre, Canhoca, Abdurrahman Âftâbacı, Polathan ve Tıkma Serdar'ın hayât ve mücâdelelerini, onlara dâir yazılanlara, görülüp işitilenlere dayanarak can-

17 **Makâleler ve İncelemeler** s. 259, v.d.

18 A.e., s. XXII., nu. 48, 50, s. XXVII., nu. 134a.

landırmıştır. Bu yazılarından altıncısını başında, "**Türkistân Millî Kahramanları** adlı makâlelerimizi neşretmekten gâyemiz, Türkistân-Rusya mücâdelesinin târihini yazmak değil, ancak, bu mücâdelede kahramanlık gösteren ve bu güne kadar Türkistân Türkleri'nin yüreğinde yaşayan en ma'rûf kahramanların kutlu adlarını anmak ve istiklâl mücâdelesi sınıfında bulunan gençliğe arz etmekten ibârettir,, bilgisini vermiştir[19]. Bir başka makâle dizisinin, mevzû bakımından bu seriye ilişik, hattâ bunu tamamlayıcı olduğunu söyleyebiliriz; bu, **Türk Kavimlerinin Halk Edebiyatı'nda Rus İstilâsının İn'ikâsı** adlı yazısıdır. Dört kısımdan ibâret bu serinin ilkinde, "Rus istilâsının Yakut ve Altay Türkleri gibi daha ibtidâ'î ve İslâm havzasına dâhil olmayan Türk Halk Edebiyâtı ve dînî an'aneleri,, üzerinde durmuş, geri kalan bölümlerde, Orta-Türkler'in Halk Edebiyâtı'ndaki akislerini ele almış, bu istîlânın te'siriyle yaratılan hikâye, destan, mâni, v.b. eserlere dâir bilgi, yer yer örnekler vermiştir[20].

A. İnan, yazılarında muhtelif takma-adlar kullanmıştır. Hikmet Tanyu'nun yazısında, bunlardan Abdülkadir Cılkıbay (Yılkıbay), Türkistânlı, Türkmen, İdil-oğlı adları tesbît edilmiştir[21]; **Türk Ansiklopedisi**'ndeki **İnan, Abdülkadir** maddesinde (1971) aynı adlar tekrarlanmış, Nâile Binark — Saide Arslanbek'in eserinde bunlara ek olarak, A. Başkurt, F. Süleyman, Ulu Katayoğlu adlarını görmekteyiz[22]. Son ikisini, kendisinin asıl adı Fethülkadîr, dedesi Süleyman; Başkurtlar'ın Ulu Katay boyu'ndan olduğu için almış bulunsa gerektir. Z. Velîdî, 1925 Mayıs'ında, Almanya'dan İstanbul'a dönmeleri sırasında uğradıkları Bükreş'teki hayâtlarını anlatırken, bir münâsebetle, "Takma-adı Tukan olan Abdülkadir,, ifâdesini kullanmış-

19 **Âzerbaycan Yurt Bilgisi**, c. II., nu. 15, Mart, 1933, s. 108. Bu makâle serisi için bk., c. I., nu. 6-7, 8-9, 10, 11, 12; 1932; c. II., nu. 15, 19-20, 1933. Krş., a.e., s. XXII., nu. 55; 11'inci sayı gözden kaçmıştır. Bu ve 20'nci nottaki makâle dizilerinin metni, adı geçen esere alınmamıştır.

20 **Aynı mec.**, c. I., nu. 1, 2, 3, 4-5, 1932. Krş., a.e., s. XXII., nu. 54.

21 A.e., s. XVI-VII; bu adlardan ba'zısının ne zaman nerede kullanıldığı bilgisi de verilmiştir.

22 **Tanzimât'tan Bugüne Türk Yazı Hayâtında Takma Adlar İndeksi** Ankara, 1971, Güven Matbaası, s. 24, 29.

tır [23]; bu sekiz takma-ada, bir başkasını, Abdülkadir Süleyman'ı da katabiliriz [24]. Bu adların ne zaman, hangi yazılarında kullanıldığının tesbiti, açıklığa kavuşturulması gereklidir.

A. İnan'a folklor sâhasında çalışmağı tavsiye eden, Resûliye mektebinin müdürü, Dış Türkleri'nden, ünlü Türkçü, Orenburg'da yayımladığı **Muallim** dergisinde yazıları da bulunan Hasan Ali Efendi olmuştur; 1910'da bu yolda araştırmalara başlamış, 1914'de Z. Velîdî'nin tavsiyesiyle, artık yalnız Başkurt folkloru değil, Altay, Kazak-Kırgız, Özbek ve başka Türk zümrelerinin folkloru, etnografyası, millî an'ane ve dinleri üzerinde çalışmağa yönelmiştir [25]. 1925'de, Fuad Köprülü'nün kurduğu, müdürü bulunduğu Türkiyât Enstitüsü asistanlığına getirilmesi, ötedenberi çalışmalarını daha verimli sürdürebilmesi için elverişli bir zemin olmuştur [26]. İlmî malzeme toplama, bu malzemenin değerlendirilip kullanılması, v.b. ilmî metodlar bakımından te'sirinde kaldığı, kendisini teşvik eden şahsiyetlerin başta gelenlerinden biri de Fuad Köprülü'dür.

Abdülkadir İnan'ı yakından tanıyan Z. Velîdî, onun, yukarıda yer yer bahsettiğimiz Ruslar'ın Türkistân savaşları sırasındaki mücâdelesinden başka, o gençlik yıllarındaki hayâtının husûsî ba'zı safhalarını, ba'zı karakterlerini aydınlatan bilgi de vermiştir; Z. Velîdî, 1919 güz mevsiminde evlenip İsterlitamak'a geldiklerinden bahsederken, A. İnan'la ilişiği bulunan bir vak'ayı da anlatmıştır: "Biz burada Hâdî Mahdum Nogayev isminde bir zenginin tarafımızdan millîleştirilen evinde yerleştik. Babamın üstâdı ve şeyhi ve aslı Nogay-oğulları'ndan Kemal İşan'ın oğlu olan ev sâhibi keyif ehli Hâdî Mahdum ölmüştü. Karısına ve çocuklarına büyük evlerinin bir bölümünde kalmalarına müsâade ettik. Zenginin hanımı bize memnûniyetle hizmet etti. Bu arada arkadaşlarım Talhâ Resûl ve Fethülkadîr İnan, Doğu Başkurdistân'dan geldiler. Bunlar

23 **Hâtıralar,** s. 597, 598. Bk., yukarıdaki not — 11; aşağıdaki not — 27.

24 **Âzerbaycan Yurt Bilgisi,** c. I., nu. 12, Aralık, 1932, s. 453: Birinci Cild'in **Fihrist**'i. F. Süleyman, Fethülkadir (فتح القدير) Süleyman adları için bk., yukarıdaki not — 12.

25 A.e., Hikmet Tanyu, s. XV, XVI.

26 Bk., yukarıdaki not — 12.

içkiye düşkün idiler. Yeni evlendiğim hanımın amcası olan Talhâ, bodrumda, ev sâhibinden kalan sayısız şarap şişeleri arasında saâdetini bulmuştu. Oradan bana, şişelerin üzerindeki etiketlere yazıp şiirler gönderiyordu. Fethülkadîr ise, serhoşluktan, oturduğu sokağı ve evi kaybettiği için, bir akşam sokakta yatıp uyumuştu. O, bu zamânda, târihî kahraman Salavat hakkında bir piyes yazmakla meşgûldü.„ A. İnan'ın başından, bunun benzeri bir vak'a, 1925'de Berlin'den İstanbul'a dönerlerken uğradıkları Budapeşte'de geçmiştir: 14 Mayıs akşamı Macar Turancıları'ndan tıb doktoru Baratuşi'nin evinde verilen ziyâfette, İstanbul'a dönmenin sevinç ve neş'esi içinde eğlenmişler, ertesi akşam Prof. Corfi Istvan ve Dr. Alimcan Tagan, Z. Velîdî, Hüseyin Namık ve A. İnan'ı bir restorana götürüp Macar yemekleri yedirmiş, Tokay şarapları içirmişti. Z. Velîdî bu yiyip içmenin sonu neye vardığını da anlatıyor: "Bu, çok kuvvetli şarapmış... Gece yarısı saat birde oradan ayrılırken, üçümüz de Başkurtca şarkılar söylüyorduk. Takma adı Tukan olan Abdülkadir ise, caddede bir iskemleye oturup sızdı. Zorla götürebildik[27].„ Yine Z. Velîdî, Berlin'de bulundukları sırada bir-ara mâlî vaziyetlerinin çok bozulduğundan bahsederken, A. İnan'ın nekadar fedâkâr bir dost olduğunu önümüze seren bir vak'ayı anlatmıştır: "Paris'ten Mahmud Tarzî, yardım parasını göndermekte acele etmedi. Ötekinden berikinden borç alarak yaşıyorduk. Abdülkadir çok fedâkâr bir arkadaştır. Kaldığımız evde kahvealtı yaparken bana verdiği yağın beyaz, kendisinin yediğinin de sarımtırak olduğuna dikkat ettim. Anlaşıldı ki beyaz olan tereyağı, sarımtırak olanı da eritilmiş içyağı imiş. Bu yağ çok ucuz olduğundan, Abdülkadir bana iyisini verip, kendisi de onu yermiş. Öğrendikten sonra dedim ki: bunu artık yapma, ne görürsek berâber görelim[28]!„.

A. İnan, öğretmen Müşfika Hanım'la evlenmiştir; Halk Bilgisi Haberleri Derneği İlim Encümeni adına tertiplenen araş-

27 A.e., s. 274, 271, 596-97; yine bu sırada, 15 Mayıs, 1926'da, misâfir edildikleri Turân Cemiyeti tarafından götürüldükleri bir Macar restoranında, gece yarısından sonra saat ikiye kadar vakit geçirdiklerinden de bahseden Z. Velîdî, "Bizim Tukan burada da sızdı„ diyor, (s. 598).

28 A.e., s. 551.

tırma seyahatlerine katılan, Mar'aş'ta topladığı folklor malzemesini (8-31 Ocak, 1930) neşreden [29] Müşfika Hanım'dan 1937'de doğan, Orman Yüksek Mühendisi Mustafa Yaşar hayâttadır.

A. İnan'ı, 1932'de, İstanbul'da Edebiyat Fakültesi'nde talebeliğim sırasında tanımıştım. Mecmûasıyle, çok mühim kaynak eserler neşriyle o yılların ilim müessesesi Türkiyât Enstitüsü'nde asistandı. Yıllar öncesi, İstanbul Üniversitesi'nin Aş Evi olarak değerlendirilen (!), bu gün üzerinde Profesör Evi yazılı ise de, yine aynı işde, Üniversite'ye yiyip içecek şeyler hazırlamakta kullanılan, Bayezid Meydanı'nda, Üniversite'nin büyük giriş kapısının sağındaki, Türkoloji çalışmalarında târihî kıymeti olan bu binadan, o zamanlarda bizler kütübhâne olarak faydalanırdık; Fuad Köprülü, okuttuğu Türk Edebiyatı Târihi derslerini esas binâda verirdi; seminer çalışmalarımızı Türkiyât Enstitüsü salonunda yürütürdük. Türkiyât Enstitüsü'nün alt katında, sağda Bayezid Meydanı tarafında, Ahmed Caferoğlu'na ayrılan küçük oda, onun kendi kütübhânesi, çalışma odası işini görürdü; o, Türk Dili Dersi'ni, seminerini Türkiyât Enstitüsü'nün okuma salonunda verirdi. Caferoğlu, önce, Abdülkadir Bey gibi, Türkiyât Enstitüsü'ne asistan olarak alınmıştı; 1925 yılı sonlarında Almanya'ya gitmiş, 1929'da Breslau Üniversitesi'nde, F. Giese'nin yönetiminde hazırladığı tezi ile **Dr. Phil.** ünvânını almış, aynı yıl memleketimize dönmüş, doçent olarak ders vermeğe başlamıştı[30]. Biz, Türkiyât Enstitüsü'nün kütüphânesi kadar, onun kendi kitaplığından da faydalanırdık. Benim talebeliğim sırasında, Caferoğlu'nun odasının üzerindeki oda asistanlara ayrılmıştı. Kapıdan girilince ilk masa A. İnan'ın, karşısındaki, yanılmıyorsam Kazan Türkleri'nden Kıvâmeddin Bey'in, yanda, okuma salonunun kapısı ta-

29 A. İnan'ın eşi, bu seyâhatleri dolayısıyle topladığı malzemeyi Müşfika Abdülkadir imzâsıyle, **Mar'aş'ta Halk Âdetleri; Mar'aş'ta Çocuk Oyunları** adlı makâlelerinde neşretmiştir (**Halk Bilgisi Haberleri**, c. I., nu. 8, 9; 11, Haziran, Temmuz; Eylûl, 1930).

30 **Ahmed Caferoğlu** (17 Nisan, 1899 — 6 Ocak, 1975)'nun hayâtı hakkında kısaca, eserlerine dâir geniş bibliyografya bilgisi için Osman F. Sertkaya'nın esaslı araştırmasına bakılabilir: **Ahmed Caferoğlu'nun Hayâtı ve Eserleri (Doğumunun 70. yıldönümü münâsebeti ile)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, İst., 1969, Edebiyat Fakültesi Basımevi, c. XVII., s. 1-28.

rafındaki masa Atsız'ındı. Artık hiçbiri hayâtta olmayan bu üç kıymetli ilim adamını, şimdi, o yığın yığın kitaplar, mecmûalar dolu masalarının başında, dâimâ birşeyler okuyup yazar hâlleriyle görür gibi oluyor, yok olup gitmelerinin acısını duya duya hatırlıyorum.

Celâl Sâhir'in ölümünden sonra boşalan, Ankara'da, Halkevleri adına çıkarılan **Ülkü** dergisinin müdürlüğü Fuad Köprülü'ye verilmişti (Eylül, 1936 — Ağustos, 1941); onun bu işi üzerine almasından hemen sonra, 1936 Ekim'inden başlayarak, A. İnan'ın bu dergide birçok araştırmalarını buluruz; fakat, F. Köprülü'nün bu vazîfeden, Hasan Âlî Yücel'in te'siriyle uzaklaştırılmasından sonra bu dergiye yazı vermeyen A. İnan, 1936-41 yılları arasında, yazı işleri müdürü olduğum için benim de bulunduğum, Ulus Meydanındaki **Ülkü** İdârehânesine akşamları sık-sık gelirdi. Fuad Köprülü ona, âdeti üzre, önce adını söyleyerek, Abdülkadir diye söze başlar, o Başkurt lehçesiyle, **ke** sesini kalın olarak **ka** şeklinde söyleyerek, Köprülü diyerek bahse girişirdi. Türk Dil Kurumu'nda tasfiyeciliğin alıp yürüdüğü o sıralarda, dil mes'eleleri üzerinde konuşurlarken, hocam bir fıkra anlatmıştı: Bir köyde herkes deli suyu içmiş; yalnız birkaç kişi içmemiş... O sudan içen bütün köy halkı, bunları gördükçe, parmaklarıyle işâret edip, "Deli! Deli!..,, diye göstermeğe başlamışlar. Hiç huzûrları kalmayınca, "Ne yapsak, acabâ, biz de mi bu deli suyundan içsek!,, demişler. Hocam, "Abdülkadir, gālibâ, bizim de bu deli suyundan içeceğimiz zamân geldi!,, demişti. A. İnan, pek hoşuna giden bu fıkrayı yıllar sonra da hâtırlamış, a'zâsı bulunduğu Kubbealtı Akademisi'nin bir toplantısında, bir sırası düşünce anlatmıştı.

A. İnan, boy ve kiloca orta, buğday benizli, çilleli hayâtının izleriyle dolu geniş alnını çerçiveleyen gür saçları gibi, gözleri de koyu kahverengi, yanakları biraz çıkık, dudaklarında eksik etmemeğe çalıştığı hafif gülümsemeyle aydınlanan yüzü sevimli, hareketleri ağır, fakat canlı bir şahsiyetti. O, ciddî ve dürüst, samîmî, genç meslekdaşlarından takdir ve iltifâtlarını esirgemeyen, sürekli ve sabırla çalışabilen, ilmin geçerli metodlarına uygun araştırma ve yazılarıyle gerçek bir ilim adamı idi. Hakîkî bir ilim adamı olduğu için ilmi, maddî menfaatler sağlamağa vâsıta etmemiştir; ilim perdesi arkasına

gizlenip kendi menfaatlerine çalışan, günümüzde sayıları epeyi kabarık, hattâ kendilerini artık gözle görünür hâlde ortaya koyan, şahsî ve ilmî haysiyetten yoksun kimseler seviyesine düşmemiştir. Bu yüzden, hayâtının maddî rahatlık içinde sürüp gittiği söylenilemez; son yıllarında maddî sıkıntının ıztırâbını epeyi tatmıştı. Onu son def'a, 1975 yazında, Türk Târih Kurumu'nun Hukuk Müşâviri, iyi kalbli ve yardımsever Orhan Eren'in odasında gördüm. Sihhatli, canlı, ve neş'eli görünüyordu. Tek şikâyetinin, gözlerinin iyi görmemesi olduğunu bu yüzden, otobüse rahatça binemediği için Kurum'a yürüyerek geldiğini, bu yürüyüşten zevk de aldığını söyledi; a'zâsı bulunduğu bir ilim kurumunun toplantılarına katılamadığını, bir araba gönderip kendisini alsalar, o toplantılara katılabileceğini de ilâve etmişti. O. Eren, onun için, bir göz doktorundan randevu almıştı; kendi arabasıyle göz doktoruna götürdükten sonra, evine de bırakacaktı.

1972 yılı başında kurulan Kubbealtı Akademisi'nin de a'zâsı olan A. İnan, üç-dört toplantıya katılmış, son iki-üç yıldır. gözlerinden şikâyeti dolayısıyle Ankara'dan İstanbul'a, uçakla da olsa, gelmek imkânı bulamamıştı. Yanında kaldığı oğlu Mustafa Yaşar Bey'in evinde, 1 Ekim, 1976'da, Cuma akşamı, televizyon seyrederken, 7.15 sıralarında, hayâta gözlerini yummuş, 3 Ekim Pazar günü, Karşıyaka Mezarlığı'na gömülmüştür.

Kubbealtı Akademisi, biribirinin ardı sıra kaybettiği kıymetli a'zâları Orhan Seyfi Orhon (22 Ağustos, 1972), Fâruk Nâfiz Çamlıbel (8 Kasım, 1973), Nihad Sâmî Banarlı (13 Ağustos, 1974)'dan sonra, Abdülkadir İnan'ı da kaybetmenin acısı içindedir. Türkoloji sâhasındaki ciddî araştırmalarıyle ün kazanan bu büyük ilim adamının kaybından duyduğumuz üzüntü içinde, kendisini sevenlere başsağlığı, merhûma Allah'tan rahmet dilemekteyiz.

Ankara — 24 Kasım, 1976